

KOLIKO STUDENTI PRAVA U HRVATSKOJ ZNAJU O PRAVIMA AZILANATA? USPOREDBA REZULTATA IZ 2019. I 2024. GODINE

Izv. prof. dr. sc. Marko Mrakovčić *

Prof. dr. sc. Goranka Lalić Novak **

Dr. sc. Margareta Gregurović ***

UDK: 341.43-057.875(497.5)

351.741:342.722-054.73(497.5)

351.741:342.43-057.875(497.5)

DOI: 10.3935/zpfz.75.5.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: studeni 2025.

Poznavanje prava na azil kako je ono zajamčeno u propisima predstavlja poveznicu između teorijskog razumijevanja pravnog sustava i njegove primjene u kontekstu zaštite temeljnih ljudskih prava. Uzimajući u obzir važnost problematike azila / međunarodne zaštite u hrvatskom kontekstu, cilj je rada istražiti do koje su mjere studenti prava u Hrvatskoj tijekom studija informirani o tematici vezanoj uz azil i međunarodnu zaštitu, koje znanje o pravima koja proizlaze iz statusa azila pokazuju te koliku važnost pridaju ostvarenju tih prava. Rad se temelji na kvalitativnoj analizi izvedbenih planova i programa obveznih i izbornih predmeta četiri Pravna fakulteta – u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku, te anketnom istraživanju studenata prava istih fakulteta u dvije točke mjerenja – 2019. i 2024. godine. Rezultati pokazuju da je tema azila i prava koja proizlaze iz ovoga statusa nedovoljno sustavno obrađena i uvelike ovisi o izboru kolegija ili interesu pojedinih nastavnika i studenata za teme vezane uz problematiku azila. Rezultati istraživanja upućuju na ograničenu razinu znanja studenata prava o temi azila, pri čemu se

* Dr. sc. Marko Mrakovčić, izvanredni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, 51 000 Rijeka; marko.mrakovcic@uniri.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4919-0277

** Dr. sc. Goranka Lalić Novak, profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 3, 10 000 Zagreb; goranka.lalic@pravo.unizg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5984-9779

*** Dr. sc. Margareta Gregurović, viša znanstvena suradnica Instituta za istraživanje migracija, Trg Stjepana Radića 3, 10 000 Zagreb; margareta.gregurovic@imin.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7659-0794

uočava negativan trend u znanju o pravima azilanata u RH između 2019. i 2024. godine. Pritom u oba ciklusa studenti 4. godine studija iskazuju u prosjeku nešto bolje znanje od studenata 1. godine. Studenti koji iskazuju bolje znanje o pravima azilanata pridaju i veću važnost ostvarenju tih prava, no ne iskazuju interes za vlastitim aktivnim profesionalnim angažmanom uvezi s ovom tematikom.

Cljučne riječi: azil, međunarodna zaštita, studenti prava, znanje o pravu na azil, Hrvatska

1. UVOD

U posljednjem desetljeću jedan od kontinuirano rastućih brojeva u području migracija odnosi se na prisilno raseljene osobe. UNHCR potkraj 2024. bilježi u svijetu više od 120 milijuna osoba prisilno raseljenih zbog progona, sukoba, nasilja, kršenja ljudskih prava ili događaja koji ozbiljno narušavaju javni red, što je gotovo dva puta više u usporedbi s 2015. koja se može okarakterizirati kao značajna referentna točka u suvremenim prisilnim migracijama, posebice na području Europe. Među njima gotovo je 37 milijuna izbjeglica¹, 8,4 milijuna je tražitelja azila dok se dodatnih šest milijuna određuje kao osobe kojima je potrebna međunarodna zaštita.²

U Hrvatskoj je posljednjih godina broj tražitelja međunarodne zaštite varirao u odnosu na promjene u regulaciji pojačanog broja prelazaka zelene granice RH, pri čemu osobe koje su zatečene u neregularnom prelasku granice imaju pravo izraziti namjeru zatražiti međunarodnu zaštitu u Hrvatskoj. Posljednjih godina broj tražitelja međunarodne zaštite je u porastu – od približno 2000 zahtjeva u 2019. i 2020., 3000 u 2021. do gotovo 13 000 u 2022. i visokih 68 114 u 2023. te 26 776 u 2024.³ Pojačano izražavanje namjera za traženje međunarodne zaštite nije se doduše reflektiralo u broju odobrenih statusa azila i supsidijarne zaštite. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova RH bilježi se pad u odobrenim statusima međunarodne zaštite⁴ od 158 2019. godine do 80 statusa

¹ U radu se rabi terminologija kako je navode međunarodne organizacije kada se navode njihovi statistički podatci te hrvatski propisi o azilu kada je riječ o sustavu u RH.

² Podatci dostupni na: <https://www.unhcr.org/>.

³ Izvor podataka o tražiteljima međunarodne zaštite i odobrenim statusima azila i supsidijarne zaštite: Ministarstvo unutarnjih poslova RH, <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-trazitelji-medjunarodne-zastite/283234>.

⁴ Na razini UNHCR-a podatci o izbjeglicama uključuju i osobe s odobrenom privremenom zaštitom, tj. osobe raseljene iz Ukrajine. Zbog nešto drukčijeg statusa ove

2024., pri čemu je važno istaknuti da su u Hrvatskoj, od kada je implementiran suvremeni sustav međunarodne zaštite do kraja 2024., odobrena ukupno 1022 statusa azila i supsidijarne zaštite.⁵

Poznavanje prava na azil kako je ono zajamčeno u propisima predstavlja poveznicu između teorijskog razumijevanja pravnog sustava i njegove primjene u kontekstu zaštite temeljnih ljudskih prava. Azilanti⁶ su često među najranjivijim skupinama u društvu, suočeni s nepoznavanjem svojih prava, institucionalnom isključenošću i proceduralnim barijerama. Studenti prava, kao budući tumači, kreatori i branitelji pravnih normi moraju razumjeti kako pravo štiti određene vrijednosti i standarde u zaštiti ljudskih prava, ne samo deklarativno već i u praksi.

Iako postoje istraživanja provedena na studentskoj populaciji u Hrvatskoj, ona su u pravilu ispitivala stavove prema pojedinim kategorijama prisilnih i drugih migranata.⁷ Nadalje, u hrvatskom kontekstu informiranost i znanje o pravu azila neistražena je tema⁸, poglavito među budućim pravnim stručnjacima i predstavnicima pravničkih profesija koji će postati važni dionici funkcioniranja pravosudnog sustava u okviru kojeg se nerijetko donose važne odluke koje s jedne

skupine prisilno raseljenih osoba (v: Koren, L.; Lalić Novak, G., "We are with You, Ukraine" – analiza upravnih kapaciteta za implementaciju instituta privremene zaštite u Hrvatskoj, Migracijske i etničke teme, vol. 38, br. 1, 2022., str. 33 – 54; Gregurović, M.; Kutli, S.; Gregurović, S., Integracija na lokalnoj razini: iskustva "starih" i "novih" izbjeglica u Gradu Zagrebu, Migracijske i etničke teme, vol. 40, br. 2, 2024., str. 367 – 401) i metodologije praćenja statistika prisilnih migracija u Hrvatskoj, u ovome radu izbjeglice iz Ukrajine nisu predmetom mjerenih konstrukata.

- ⁵ Međutim, valja naglasiti da još uvijek visoki postotak tražitelja napušta teritorij RH prije završetka postupka odobrenja međunarodne zaštite.
- ⁶ Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti RH definira azilanta kao izbjeglicu u smislu Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine kojoj je priznat azil (čl. 4, NN 17/25). Stoga je u istraživanju kao predmet mjerenih tvrdnji korišten pojam azilanata i njihovih prava.
- ⁷ V. npr. Blagojević, A.; Horvat, G., *Student Attitudes Towards Migrants in the Pre-COVID-19 Period*, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), vol. 5, 2021., str. 878 – 902. i Kovačević, V.; Malenica, K.; Jelaska, I., *Attitudes of Students of the University of Split towards Asylum Seekers as a Realistic and a Symbolic Threat in the Context of Risk Society*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, vol. 18, br. 2, 2020., str. 245 – 257.
- ⁸ Pretragom objavljenih znanstvenih radova na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa – Hrčak nije pronađen nijedan znanstveni rad na ovu temu. Također, nit široom pretragom portala Google Scholar nisu pronađeni relevantni primjeri znanstvenih publikacija.

strane korigiraju i usmjeravaju postojeće institucionalizirane prakse u okviru drugih društvenih sustava, a s druge izravno utječu na živote i sudbine različitih pojedinaca i skupina u nekom društvu. Stoga je cilj ovoga rada ispitati do koje su se mjere studenti prava u Hrvatskoj tijekom svojeg studija mogli susresti s tematikom vezanom uz azil i međunarodnu zaštitu kroz analizu izvedbenih planova i programa obveznih i izbornih predmeta te koje znanje o pravima koja proizlaze iz statusa azila pokazuju izravno upitani o pojedinim pravima azilanata na temelju analize podataka anketnog istraživanja. Uz navedeno, cilj je rada utvrditi koliku važnost studenti pridaju ostvarenjima ovih prava u Hrvatskoj te koje su njihovi prošli ili budući interesi za aktivan profesionalni angažman u ovoj tematici.

2. TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIR

Pravo postavlja formalni okvir društvenih procesa poput integracije migranata kroz definiranje relevantnih normi i institucija i povezujući ih u funkcionalnu strukturu. Budući da je integracija migranata višedimenzionalan proces, često se opisuje različitim definicijama, ovisno o njezinu glavnom aspektu u fokusu ili društvenopovijesnom i kontekstualnom okviru.⁹ Međutim, najčešća se odnosi na definiciju integracije kao procesa uključivanja i prihvatanja migranata u glavne institucije, odnose i položaje u društvu useljenja, ali i kao posljedica racionalnih odgovora aktera na društveno okruženje.¹⁰ Navedeno upućuje na to da se sam pojam, iz sociološke perspektive, definira u smislu društvenog procesa, no također može imati i značenje završnog stanja, odnosno normativnu konotaciju.^{11, 12, 13} Heckmannovo normativno poimanje strukturne integracije kao uključivanja migranata pojedinaca u temeljne institucije društva useljenja odnosi se ponajprije na stjecanje prava i pristup pozicijama i statusima u gospodarstvu i tržištu rada, obrazovnim i kvalifikacijskim sustavima, sustavu

⁹ Geddes, A., *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, Sage, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2003.

¹⁰ Esser, H., *Does the "New" Immigration Require a "New" Theory of Intergenerational Integration?*, *International Migration Review*, vol. 38, br. 3, 2004., str. 1126 – 1159.

¹¹ Heckmann, F., *Integration policies in Europe: national difference or convergence?*, Efms Paper No. 33., Europäisches Forum für Migrationsstudien, Bamberg, 1999., str. 3.

¹² Usp. Gregurović, M.; Župarić-Iljić, D., "At first it was not very pleasant ... Now it is different": *Experiences and Challenges of Refugee Integration in Croatia*, *Razprave in Gradivo*, *Revija za narodnostna vprašanja*, vol. 91, 2023., str. 157 – 177.

¹³ Gregurović *et al.*, *op. cit.* u bilj. 4.

stanovanja, institucijama socijalne države, zdravstvenom sustavu, te građanstvu kroz članstvo u političkoj zajednici.¹⁴ To su temeljne institucije jer sudjelovanje u njima određuje socioekonomski status, strukturu mogućnosti i resurse osobe u modernom tržišnom društvu.¹⁵ Slično tomu, Penninx i Garcés-Mascareñas definiraju strukturnu inkorporaciju odnosno pristup institucionalnim sadržajima za pronalaženje posla, stanovanje, obrazovanje i zdravstvenu skrb bez obzira na državljanstvo.¹⁶

Rasprave vezane uz definiranje dimenzija integracije uglavnom su sadržane unutar fragmentiranog pogleda na pojedinačne aspekte integracije migranata unutar okvira većinske – nacionalne zajednice i njezine dominantne kulture¹⁷, uglavnom ekstrapolirajući tri različite dimenzije: pravno-političku, društveno-ekonomsku i kulturno-religijsku.¹⁸ Pravno-politička dimenzija odnosi se ponajprije na boravak i politička prava (građanska i politička participacija) te na pravni status migranata. Od značaja za ovaj rad upravo je stečeni status koji igra ključnu ulogu iz razloga što su u fokusu osobe kojima je odobren status azila, što ih smješta u drukčiji položaj u odnosu na primjerice migrante koji dolaze zbog rada te im se status regulira na temelju drukčije osnove. Društveno-ekonomska dimenzija odnosi se na pristup i sudjelovanje migranata u područjima koja su ključna za svakog građanina, tj. na pristup institucionalnim sadržajima za pronalaženje posla, stanovanje, obrazovanje i zdravstvenu skrb bez obzira na državljanstvo, koji se još mogu opisati kao strukturna inkorporacija.^{19,20} Kulturno-religijska dimenzija odnosi se na domenu percepcija i dominantnih praksi useljenika i pripadnika većinskog društva kao i uzajamnih reakcija na razlike i različitosti. Kulturna raznolikost može se promicati kao individualno ili gru-

¹⁴ Heckmann, F., *Integration and integration policies. IMISCOE Network Feasibility Study*, European Forum for Migration Studies, www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INT-POL%20Final%20Paper.pdf, 2006., str. 2.

¹⁵ Heckmann, *op. cit.* u bilj. 14, str. 15.

¹⁶ Penninx, R.; Garcés-Mascareñas, B., *The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept*, u: Garcés-Mascareñas, B.; Penninx, R. (ur.), *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*, Springer, Cham, 2016., str. 11 – 29.

¹⁷ IMIN, *Integracija migranata u Europskoj uniji s osvrtnom na Hrvatsku: Strateška polazišta Instituta za migracije i narodnosti*, Zagreb, 2016., https://www.imin.hr/wp-content/uploads/2021/01/Strateska-polazista-o-integraciji_FIN.pdf.

¹⁸ Penninx, R., *Integration Processes of Migrants: Research Findings and Policy Challenges*, Migracijske i etničke teme, vol. 23, br. 1-2, 2007., str. 7 – 32.

¹⁹ Penninx, Garcés-Mascareñas, *op. cit.* u bilj. 16.

²⁰ Penninx, *op.cit.* u bilj. 18.

pno pravo, pri čemu potonje često podrazumijeva potporu države migrantskim organizacijama kao i vlastitim institucijama.²¹

Ove se dimenzije različito obrađuju unutar nacionalnih politika integracije koje većina autora klasificira kao potpunu isključenost, diferencijalnu isključenost, asimilaciju i pluralizam.^{22, 23, 24, 25} Neka novija istraživanja koja mjere razinu implementiranih politika integracije upućuju na nešto drukčiju kategorizaciju državnih politika, ali u skladu s navedenom.²⁶ Jedan od tih istraživačkih projekata jest Migrant Integration Policy Index – MIPEX. MIPEX polazi od ideje da integracija “i u društvenom i u građanskom smislu počiva na jednakim mogućnostima za sve. U socioekonomskom smislu, migranti moraju imati jednake mogućnosti da vode jednako dostojanstven, neovisan i aktivan život kao i ostatak stanovništva. U građanskom smislu, svi stanovnici mogu se obvezati na međusobna prava i odgovornosti na temelju jednakosti”.²⁷ Uzimajući integraciju kao kontekstualnu i osobnu, autori studije naglašavaju da iako je vladina politika “samo jedan od brojnih čimbenika koji utječu na imigraciju, ona je ključna jer postavlja pravni i politički okvir unutar kojeg se odvijaju drugi aspekti integracije”.²⁸

3. INTEGRACIJA AZILANATA KROZ PRIZMU PRAVA – MEĐUNARODNI, EUROPSKI I NACIONALNI OKVIR

Na međunarodnoj i europskoj razini razvijen je sveobuhvatan normativni okvir koji uređuje prava migranata i izbjeglica, s osobitim naglaskom na njihovu

²¹ Penninx, Garcés-Masareñas, *op. cit.* u bilj. 16, str. 6.

²² Brubaker, R., *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Harvard University Press, Cambridge, 1992.

²³ Castles, S., *How Nation-States respond to immigration and ethnic diversity*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 21, br. 3, 1995., str. 293 – 308.

²⁴ Hollifield, J., *Immigration and Integration in Western Europe: A Comparative Analysis*, u: Ucarer, E. M.; Puchala, D. J. (ur.), *Immigration into Western Societies*, Pinter, London, 1997., str. 29 – 69.

²⁵ Penninx, R. *Integration of Migrants: Economic, Social, Cultural and Political Dimensions*, Background Paper for the UNECE Conference European Population Forum 2004: Population Challenges and Policy Responses, 12. January 2004.

²⁶ Usp. Gregurović, M., *Integration Policies and Public Perceptions of Immigrants in Europe: ESS Meets MIPEX in the Aftermath of the European “Migration Crisis”*, *Revija za sociologiju*, vol. 51, br. 3, 2021., str. 347 – 380.

²⁷ Solano, G.; Huddleston, T., *Migrant Integration Policy Index 2020*, CIDOB, MPG, Barcelona, Brussels, 2020., str. 6.

²⁸ *Ibid.*

integraciju u društva država prihvata. Ključni međunarodni dokument, Konvencija o statusu izbjeglica iz 1951. i pripadajući Protokol iz 1967.²⁹, definira status izbjeglica i obvezuje države potpisnice da osiguraju izbjeglicama pristup temeljnim pravima, uključujući obrazovanje, zaposlenje i socijalnu zaštitu – što čini temelj za njihovu dugoročnu integraciju. Globalni kompakt o sigurnim, uređenim i regularnim migracijama (2018.) prvi je sveobuhvatni dokument koji, iako neobvezujuć, naglašava važnost humanog i održivog pristupa migracijama. Integracija se posebice ističe u cilju br. 16, koji potiče aktivno sudjelovanje migranata u društvu putem lokalnih inicijativa, međukulturnog dijaloga i gospodarskog uključivanja.³⁰

Na razini Europske unije pitanje integracije počinje se sustavno razvijati nakon Ugovora iz Amsterdama (1999.), a članak 79. Ugovora o funkcioniranju EU-a³¹ omogućuje institucijama EU-a poticanje i potporu državama članicama u provedbi integracijskih mjera za državljane trećih zemalja. Iako integracija ostaje u nadležnosti država članica, uspostavljeni su *policy* okviri i financijski mehanizmi (npr. AMIF fond) koji podupiru nacionalne integracijske politike. Pakt o migracijama i azilu iz 2020.³², iako se primarno fokusira na upravljanje granicama, azilne postupke i solidarnost među državama članicama, naglašava i važnost uspješne integracije migranata u europska društva. Naglasak se stavlja na što brže uključivanje migranata u tržište rada, priznavanje kvalifikacija stečenih izvan EU-a, jezičnu i profesionalnu obuku te smanjenje njihove ovisnosti o socijalnim sustavima. Pakt promiče koordinirani pristup u suradnji s civilnim sektorom i lokalnim zajednicama, prepoznajući važnost pristupa jednakim pravima i zaštitu od marginalizacije.

Akcijski plan EU-a za integraciju i uključivanje (2021. – 2027.)³³ dodatno operacionalizira integraciju kroz četiri ključna sektora: obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. U središtu plana nalazi se inkluzivni pristup koji uključuje sve razine vlasti, civilno društvo i same azilante, dok lokalne vlasti imaju ključnu ulogu u prvom kontaktu i dugoročnoj integraciji. Plan predviđa financijsku potporu putem više fondova EU-a te promiče razmjenu dobrih praksi

²⁹ UNTS *vol.* 189, str. 137, 28. srpnja 1951., UNTS *vol.* 606, str. 267, 31. siječnja 1967. i UNTS *vol.* 999, str. 171, 16. prosinca 1966., UNTS *vol.* 993, str. 3, 16. prosinca 1966.

³⁰ UN dok. A/RES/73/195, 19 December 2018.

³¹ Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, OJ C 202, 7. 6. 2016.

³² Komunikacija Komisije o novom paktu o migracijama i azilu, COM(2020) 609 final.

³³ COM (2020) 758.

i inovativnih rješenja, uključujući korištenje digitalnih alata. Pravni okvir dopunjuje i Uredba 2024/1347³⁴, koja uređuje status i prava osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita. Ona osigurava pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i smještaju te obvezuje države članice da omoguće pristup integracijskim programima na svim razinama, s ciljem postizanja društvene uključenosti i samostalnosti azilanata.

Pravni položaj i integracija osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita (azil ili supsidijarna zaštita) u RH uređeni su nacionalnim zakonodavstvom i u skladu s obvezama koje proizlaze iz međunarodnog i europskog pravnog okvira. Osobe kojima je odobren azil – dakle, međunarodna zaštita u užem smislu – uživaju posebna prava i podliježu specifičnim obvezama u cilju njihove pune integracije u hrvatsko društvo. Temeljni propis koji uređuje ovaj status jest Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (ZMPZ)³⁵, dok se širi institucionalni kontekst oslanja i na Zakon o strancima (ZoS)³⁶, kao i na europsku pravnu stečevinu.

Azilantima se od dana uručenja rješenja o odobrenju međunarodne zaštite priznaje pravo boravka u RH. Na temelju toga stječu dozvolu boravka s rokom važenja od pet godina, kao i putnu ispravu koja se izdaje u skladu s Aneksom Konvencije iz 1951. godine. Time im se osigurava stabilnost pravnog statusa, što predstavlja ključan preduvjet za dugoročni integracijski proces.

U području socijalnih i ekonomskih prava, ZMPZ izriječno propisuje da azilanti imaju pravo na smještaj, zdravstvenu zaštitu, pristup tržištu rada, obrazovanje na svim razinama, socijalnu skrb, pravnu pomoć, vlasništvo nekretnine (u skladu s uvjetima iz Konvencije iz 1951.) te mogućnost stjecanja hrvatskog državljanstva pod uvjetima predviđenima posebnim zakonima. Uz to ostvaruju pravo na spajanje obitelji, što se pokazuje kao važno sredstvo olakšavanja društvene integracije i izgradnje stabilnih zajednica. Osim navedenih prava, azilanti podliježu i obvezama koje uključuju dužnost poštivanja Ustava, zakona i drugih propisa RH, prijavu prebivališta i svake promjene adrese, posjedovanje dozvole boravka i njezino predočenje na zahtjev ovlaštenih osoba te informiranje nadležnih tijela u slučaju duljeg boravka izvan zemlje.

Integracija osoba kojima je odobren azil tako se ne može promatrati isključivo kroz prizmu propisa, već zahtijeva koordiniran pristup različitih aktera – državne uprave, lokalnih zajednica, civilnog društva i samih azilanata. Uspješna integracija podrazumijeva ne samo institucionalnu potporu već i dugoročno

³⁴ OJ L 2024/1347, 22. 5. 2024.

³⁵ Narodne novine, br. 70/15, 127/17, 33/23 i 17/25.

³⁶ Narodne novine, br. 133/20, 114/22, 151/22 i 40/25.

ulaganje u izgradnju međusobnog povjerenja, inkluzivnih zajednica i pristupa temeljnom pravu – pravu na dostojanstven život.

4. METODOLOGIJA

Ciljevi ovoga istraživanja podrazumijevaju korištenje mješovite metodologije koja kombinira kvalitativni pristup – analizu sadržaja, te kvantitativni – anketno istraživanje. Prvi cilj usmjeren je utvrđivanju koliko i na koji način su teme vezane uz azil i međunarodnu zaštitu integrirane u nastavne programe na hrvatskim pravnim fakultetima. U tu svrhu provedena je kvalitativna analiza sadržaja izvedbenih planova sveučilišnog integriranog prijediplomskog i diplomskog studija prava na sva četiri pravna fakulteta (na zagrebačkom, splitskom, riječkom i osječkom sveučilištu). Analizirani su službeni izvedbeni planovi i programi obveznih i izbornih predmeta dostupni putem mrežnih stranica fakulteta, za akademsku godinu 2025./2026.³⁷ Kriterij za uključivanje u analizu bio je eksplicitno navođenje azila (ili međunarodne zaštite, izbjeglištva kao sinonima) u opisu ciljeva, ishoda učenja ili sadržaju nastave. Podredno, provedena je i analiza uključenosti tema migracija, iako je ta tema šira i upitno je koliko uključuje temu azila. Međutim, za cjelovit uvid u razinu integracije tema vezanih uz azil u nastavni proces, bilo bi nužno provesti detaljnije empirijsko istraživanje koje bi uključivalo anketiranje nastavnika o konkretnom sadržaju predavanja, broju nastavnih sati posvećenih tim temama, metodama poučavanja i korištenim nastavnim materijalima. Slijedom toga, rezultati ove analize pružaju uvid u formalno deklariranu prisutnost navedenih tema, ali ne i u njihovu stvarnu zastupljenost u nastavi. Stoga se podatci ove kvalitativne analize u radu uzimaju kao *proxy* pokazatelji mogućnosti upoznavanja s tematikom azila tijekom studija te jedan od kontekstualnih čimbenika u interpretaciji rezultata anketnog istraživanja.

³⁷ Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Pravni fakultet u Osijeku, Izvedbeni plan studija sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij pravo u ak. 2025. / 2026. god., dostupno na: <https://www.pravos.unios.hr/wp-content/plugins/ciceroscope/download.php?file=24620>; Sveučilište u Splitu Pravni fakultet, Izvedbeni plan studija sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij pravo akademska godina 2025./2026., dostupno na: <https://www.pravst.unist.hr/wp-content/uploads/2025/10/Izvedbeni-2025-2026-Sveucilisni-integrirani-prijediplomski-i-diplomski-studij-pravo.pdf>; Sveučilište u Rijeci Pravni fakultet, Izvedbeni plan kolegija ak. god. 2025./2026., dostupno na: https://pravri.uniri.hr/wp-content/uploads/2025/09/IPK_integrirani.pdf; Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet, popis kolegija dostupan na: <https://www.pravo.unizg.hr/studiji/sveucilisni-integrirani-prijediplomski-i-diplomski-studij-pravo/>. U analizu nisu uzete jedinice povezane s temom azila samo kroz dopunsku literaturu na pojedinim kolegijima. Također, nisu analizirani programi kolegija stranih jezika.

Drugi je cilj rada utvrditi kakvo je znanje studenata o pravima povezanima sa statutom azila u Hrvatskoj te ispitati koliku važnost pridaju ostvarenju tih prava na temelju sociološkog anketnog istraživanja provedenoga na ista četiri pravna fakulteta. Podatci su prikupljeni u dva ciklusa istraživanja, prvome provedenome 2019. a drugome 2024. godine.³⁸ U oba ciklusa istraživanja provedeno je grupno anketiranje u okviru nastave na 1. i 4. godini Integriranog studija prava. Godine 2019. uzorak je obuhvatio 667, a 2024. 590 ispitanika. U Tablici 1. prikazana je struktura ispitanika s obzirom na pravni fakultet na kojem studiraju, godinu studija i spol sudionika.

Tablica 1. Struktura ispitanika – 2019. i 2024. godina

Varijabla	Kategorije	2019.		2024.	
		N	%	N	%
Lokacija Pravnog fakulteta	Zagreb	265	39,4	142	24,1
	Rijeka	193	28,7	172	29,2
	Split	119	17,7	149	25,3
	Osijek	95	14,1	127	21,5
Godina studija	1.	352	52,4	383	64,9
	4.	320	47,6	207	35,1
Spol	Ženski	494	73,5	422	71,5
	Muški	173	25,7	153	25,9

Dok je 2019. godine nešto veći udio ispitanika bio iz Zagreba (39,4 %) i Rijeke (28,7 %), a nešto manji iz Splita (17,7 %) i Osijeka (14,1 %), u 2024. godini ostvarena je ravnomjernija razdioba ispitanika s različitih fakulteta. U drugom ciklusu po četvrtina ispitanika dolazi iz Zagreba i Splita, nešto više od petine iz Osijeka, a nešto manje od trećine iz Rijeke. Dok je uzorak iz 2019. bio vrlo ujednačen s obzirom na godinu studija, u 2024. obuhvatio je nešto više od trećine ispitanika s 4. godine i nešto manje od dvije trećine s 1. godine studija. Spolna distribucija ispitanika je u obje točke mjerenja znatno otklonjena u korist studentica. Uz navedeno, potrebno je istaknuti da u prosjeku ispitanici procjenjuju da je imovinsko stanje njihovih obitelji nešto bolje od većine drugih građana u Hrvatskoj ($M_{2019} = 3,54$, $SD_{2019} = ,692$; $M_{2024} = 3,58$, $SD_{2024} = ,702$).³⁹

³⁸ Za provođenje istraživanja dobivena je suglasnost Etičkog povjerenstva Instituta za istraživanje migracija (travanj, 2019).

³⁹ Ispitanici su na pitanje o procjeni socioekonomskog statusa svoje obitelji mogli odgovoriti putem skale od pet stupnjeva: 1 – znatno lošije od većine drugih, 2 – nešto

Konačno, uzorak je i 2019. i 2024. bio izrazito etnički homogen (udio Hrvata 2019. je 93 %, a 2024. 90 %).

Za potrebe analiza podataka prikupljenih anketnim istraživanjem upotrijebljene su varijable koje ispituju znanja studenata o pravima koje azilanti prema zakonu imaju u RH⁴⁰, varijable koje ispituju stavove studenata o tome koliko je prema njihovom mišljenju važno da u hrvatskome društvu ta prava budu ostvarena i varijable koje ispituju jesu li se do sada u svojem životu uključivali u humanitarne akcije s ciljem pomaganja izbjeglicama te bi li nakon završetka fakulteta željeli u okviru svoje struke pomagati izbjeglicama i tražiteljima azila. Na tvrdnje vezane uza znanje o pravima azilanata ispitanici su mogli odgovoriti s: a) istinito, b) neistinito ili c) ne znam. Na tvrdnje o važnosti da u hrvatskome društvu prava azilanata budu ostvarena ispitanici su mogli odgovoriti na skali od pet stupnjeva (od 1 – uopće nije važno do 5 – izuzetno je važno). Ispitanici su i na tvrdnje vezane uz njihov prošli angažman u humanitarnim akcijama pomoći izbjeglicama i mogući budući angažman u pomaganju izbjeglicama i tražiteljima azila u okviru pravne profesije mogli odgovoriti s pomoću skale od pet stupnjeva (od 1 – uopće se ne odnosi na mene do 5 – u potpunosti se odnosi na mene).

U radu su prikazani rezultati dobiveni primjenom univarijatnih, bivarijatnih i multivarijatnih statističkih analiza u programskom paketu SPSS 26.0. Univarijatnim analizama izračunate su distorbacije odgovora ispitanika, aritmetičke sredine i standardne devijacije varijabli korištenih u istraživanju. χ^2 testom, t-testom i analizom varijance (ANOVA) analizirane su razlike u odgovorima ispitanika između dva ciklusa istraživanja i razlike u stavovima ispitanika o potrebi ostvarenja prava azilanata u Hrvatskoj s obzirom na razinu znanja koje imaju o toj problematici. Dodatno, s pomoću faktorske analize provjeravala se latentna struktura stavova studenata o spomenutoj problematici.

lošije od većine drugih, 3 – niti bolje niti lošije od većine, 4 – nešto bolje od većine drugih i 5 – znatno bolje od većine drugih.

⁴⁰ Skala je inicijalno razvijena u okviru istraživanja stavova studenata prema tražiteljima azila (Župarić-Iljić, D.; Gregurović, M., *Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj*, Društvena istraživanja, vol. 22, br. 1, 2013., str. 41 – 62).

5. REZULTATI

5.1. Zastupljenost teme azila u studijskim programima integriranih studija prava u Hrvatskoj

Rezultati kvalitativne analize sadržaja izvedbenih planova sveučilišnog integriranog prijediplomskog i diplomskog studija prava na četiri pravna fakulteta za akademsku godinu 2025./2026. služe kao osnova za procjenu zastupljenosti obrazovanja o pravima azilantata na pravnim studijima te upućuju na potencijalne praznine u pravnoj edukaciji budućih pravnika.

Dva su kolegija na svim studijima koja imaju poveznice s temom azila.⁴¹ U okviru kolegija Međunarodno pravo, pravo na azil poučava se u okviru temeljnih međunarodnih instrumenata u području zaštite prava čovjeka na univerzalnoj i regionalnoj razini, a kako bi studenti razumjeli razliku između pravnog položaja državljana, stranaca i osoba bez državljanstva u međunarodnom pravu. Kolegij Upravno pravo smješta pravo na azil u okvir regulacije pravnog položaja državljana i stranaca i institute statusnog upravnog prava koji se odnose na nedržavljanke. Teme povezane s azilom i strancima u pravilu se obrađuju i na seminarskoj nastavi

⁴¹ Iako migracije nisu tema ovog rada, analiziran je i sadržaj izvedbenih planova na ovu temu. Ona se pojavljuje u Osijeku, na obveznom kolegiju modula Antidiskriminacijsko pravo u kojem se među ciljevima navodi i obrazovanje o mehanizmima antidiskriminacijskih normi, mjera i politika za migrante u međunarodnom pravu, no ovaj se cilj ne razrađuje u ishodima učenja ili sadržaju predmeta. U Zagrebu se tema migracija pojavljuje i u okviru kolegija Sociologija te pripadajućeg seminara (u okviru razrade planiranih ishoda učenja u nastavnoj temi/jedinici Stanovništvo i društveni razvoj). U okviru kolegija Ekonomska politika, tema migracija navodi se u planiranim nastavnim cjelinama predviđenima za ostvarivanje ishoda učenja, no ne i u razradi planiranih ishoda po nastavnim temama/jedinicama. Kad je riječ o izbornim predmetima, u Splitu se pitanje migracija spominje u okviru izbornog kolegija Sociologija hrvatskog društva: jedna od cjelina (od ukupno 15) odnosi se na etničke i nacionalne predrasude u hrvatskom društvu i migracije. U Zagrebu, kolegij Introduction to Sociology navodi temu migracija u okviru nastavne teme/jedinice Population and Migration. Kolegij Kaznenopravni aspekti trgovanja ljudima i nezakonitih migracija naglasak stavlja na pravni okvir za prevenciju, sprječavanje i kažnjavanje nezakonitih migracija. Na kolegiju Obiteljskoppravna zaštita djece bez pratnje cilj je upoznavanje studenata s pravima djece bez pratnje, s međunarodnim standardima njihove zaštite te domaćim zakonodavstvom. Posredno, i kolegij Prava manjina uključuje temu migracija kroz nastavnu temu/cjelinu Integracija raznovidnih društava u Europi. Na Pravnom fakultetu u Rijeci u okviru kolegija Europsko obiteljsko pravo obvezna literatura za dio o privatnom i obiteljskom životu i pravu na sklapanje braka je i priručnik iz područja europskog prava u području azila, zaštite granica i imigracije.

iz ovog kolegija. Dodatno, na Pravnom fakultetu u Osijeku, u okviru međunarodnopravnog modula na kolegiju Međunarodna zaštita ljudskih prava jedna je od tema u nastavnom planu i zaštita ljudskih prava posebnih skupina, uključujući i izbjeglice. Slično je i u Zagrebu, u okviru kolegija Međunarodnopravna zaštita ljudskih prava (kolegij modula), u kojem se navode i izbjeglice.

Kad je riječ o izbornim kolegijima, u Osijeku se izvodi predmet Pravo vanjske i unutarnje sigurnosti EU-a, a poučavaju se i teme iz područja slobode, sigurnosti i pravde (azil, migracija, Schengen) te ljudska prava. U Zagrebu se na kolegiju EU Migration and Asylum Law detaljnije poučavaju različiti aspekti i pravni instituti europskog azilnog i migracijskog prava. Kad je riječ o praktičnoj nastavi, Pravna klinika u Zagrebu ima posebnu grupu za azil i strance koja pruža besplatnu pravnu pomoć različitim kategorijama stranaca, surađuje aktivno s Centrom dobrodošlice (*one-stop-shopom*) Grada Zagreba, kao i organizacijama civilnog društva.

Iako se pravo na azil formalno pojavljuje u nastavnim planovima pojedinih obveznih i izbornih predmeta na svim pravnim fakultetima u Hrvatskoj, dostupne informacije ne omogućuju pouzdanu procjenu razine i sustavnosti njegove obrade. Pritom valja uzeti u obzir metodološka ograničenja provedene analize, koja se oslanja isključivo na formalne izvedbene planove dostupne na mrežnim stranicama fakulteta, bez uvida u provedbu nastave.

5.2. Znanje o pravima azilanata u Hrvatskoj

Kako bi se istražilo koliko studenti prava znaju o zakonom propisanim pravima azilanata u RH, studentima je ponuđeno 14 tvrdnji. U ovaj set pitanja uvršteno je 13 tvrdnji koje su istinite i jedna koja je neistinita (Država je dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život zemlje).

Kao što je vidljivo iz tablice 2. u svega nekoliko slučajeva je 2019. i 2024. godine bilo znatno više ispitanika koji su procijenili da su ponuđene tvrdnje istinite od onih koji su ocijenili da su iste neistinite ili nisu znali odgovor. To se odnosi na tvrdnju da azilanti u Hrvatskoj imaju pravo na slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece te na tvrdnju da je MUP u našoj zemlji dužan azilantu pružiti opće informacije o pravima i obvezama koje stječe odobrenjem azila. Oko sedam ili osam od deset ispitanika ocijenilo je da su ove tvrdnje istinite, a od 11,7 % do 26,9 % nije znalo odgovor ili su procijenili tvrdnje neistinitima. Nadalje, vidljivo je da je 2019. gotovo sedam od deset ispitanika ustvrdilo da je istina da je država dužna azilantima omogućiti pravo na spajanje i jedinstvo obitelji, a u 2024. to je ustvrdio tek svaki drugi ispitanik. Oko polovice ispitanika u oba ciklusa ustvrdilo je i da je istinito da je država dužna azilantima omogućiti ostvarenje prava na zdravstveno osiguranje, socijalnu skrb i učenje

hrvatskog jezika, povijesti i kulture radi uključivanja u hrvatsko društvo te da u Hrvatskoj azilanti imaju pravo na priznavanje svojih inozemnih obrazovnih kvalifikacija. Treba istaknuti i to da je 2019. gotovo svaki drugi ispitanik smatrao da je istinito da azilanti imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć i da im je država dužna osigurati smještaj u prve dvije godine nakon odobrenja statusa, a da je u 2024. broj ispitanika koji smatraju da su spomenute tvrdnje istinite pao na manje od jedne trećine. Između jedne trećine i jedne petine ispitanika ocijenilo je istinitim da član obitelji azilanta, koji zakonito boravi u RH, ostvaruje ista prava kao i azilant, da su azilanti obvezni pohađati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture te da je država dužna azilantima platiti troškove učenja hrvatskog jezika. Konačno, pokazalo se da tek svaki deseti ispitanik smatra da je istina da azilanti imaju pravo raditi u RH bez radne ili poslovne dozvole. Što se tiče (neistinite) tvrdnje da je država dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život RH, treba istaknuti da je 2019. godine 34,7 %, a 2024. 43,6 % ispitanika smatralo da je ta tvrdnja neistinita. S druge strane, u obje točke mjerenja nešto više od polovice ispitanika ili nije znalo odgovor (42,7 % do 46,1 %) ili je smatralo da je ta tvrdnja istinita (11,2 % do 17,4 %).

Tablica 2. Znanje o pravima azilanata

	Godina	Istinito	Neistinito	Ne znam	N	χ^2 (p)
Azilanti imaju pravo raditi u RH bez radne ili poslovne dozvole.	2019.	8,8%	62,2%	28,3%	667	8,476 (p=,014)
	2024.	11,4%	53,9%	33,4%	582	
Država je dužna azilantima platiti troškove učenja hrvatskog jezika.	2019.	26,8%	30,7%	41,5%	665	7,335 (p=,026)
	2024.	20,3%	31,0%	46,6%	578	
Država je dužna azilantima osigurati smještaj u prve dvije godine po odobrenju statusa.	2019.	46,6%	12,9%	38,5%	659	35,829 (p<,000)
	2024.	30,0%	16,9%	50,5%	575	
Država je dužna azilantima omogućiti ostvarenje prava na zdravstveno osiguranje.	2019.	54,8%	9,5%	33,3%	656	16,306 (p<,000)
	2024.	45,1%	7,6%	43,9%	570	
Azilanti imaju pravo na slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece.	2019.	86,8%	1,9%	9,8%	662	17,805 (p<,000)
	2024.	77,8%	3,1%	17,3%	579	
Država je dužna azilantima omogućiti socijalnu skrb.	2019.	53,6%	8,5%	36,2%	660	13,725 (p=,001)
	2024.	43,2%	11,0%	43,9%	579	
Država je dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život zemlje.	2019.	17,4%	34,7%	46,1%	660	15,598 (p<,000)
	2024.	11,2%	43,6%	42,7%	575	

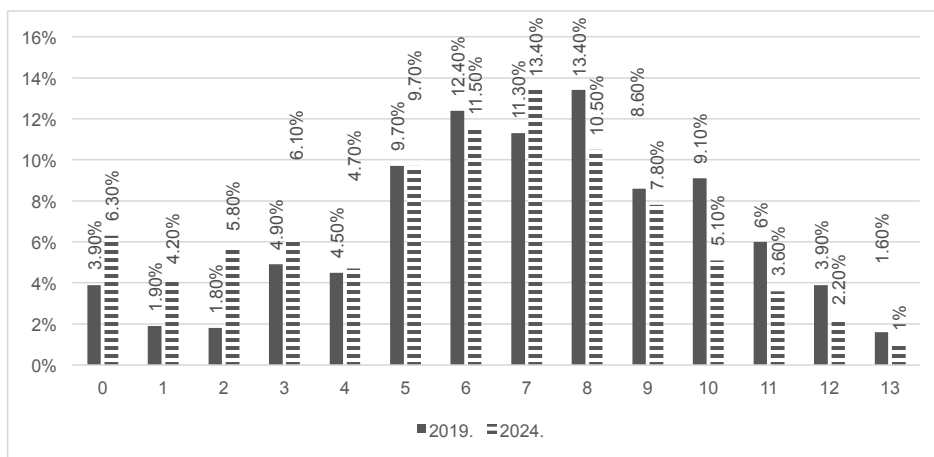
	Godina	Istinито	Neistinито	Ne znam	N	χ^2 (p)
Država je dužna azilantima omogućiti pravo na spajanje i jedinstvo obitelji.	2019.	68,9%	4,6%	24,9%	661	25,442 (p<,000)
	2024.	55,1%	7,6%	35,1%	577	
Država je dužna azilantu omogućiti učenje hrvatskog jezika, povijesti i kulture, radi uključivanja u hrvatsko društvo.	2019.	57,1%	8,0%	32,9%	659	11,803 (p=,003)
	2024.	47,6%	11,0%	39,2%	577	
Azilanti imaju pravo na priznavanje svojih inozemnih obrazovnih kvalifikacija.	2019.	58,0%	4,2%	35,6%	657	16,092 (p<,000)
	2024.	47,3%	7,1%	42,9%	574	
Član obitelji azilanta, koji zakonito boravi u RH ostvaruje ista prava kao i azilant.	2019.	36,2%	18,6%	43,2%	658	15,840 (p<,000)
	2024.	25,9%	20,7%	51,5%	579	
Azilanti imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.	2019.	44,0%	14,3%	40,3%	663	28,246 (p<,000)
	2024.	29,8%	15,4%	53,1%	580	
Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) je dužno azilantu pružiti opće informacije o pravima i obvezama koje stječe odobrenjem azila.	2019.	82,0%	1,8%	14,7%	662	23,254 (p<,000)
	2024.	71,0%	1,5%	25,4%	578	
Azilanti su obvezni pohađati upisati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture.	2019.	29,9%	22,0%	46,7%	663	1,156 (p=0,561)
	2024.	30,8%	19,5%	48,0%	580	

Uz navedeno, treba istaknuti da je došlo do statistički značajnih promjena u znanju o pravima azilanata između 2019. i 2024. u gotovo svim analiziranim tvrdnjama. Jedino nije zabilježena statistički značajna razlika u znanju o tome da su azilanti obvezni pohađati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture. Pokazalo se da se u 2024. godini za 8,9 % povećao broj ispitanika koji su ispravno ustvrdili da je tvrdnja da je država dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život zemlje neistinita. Istodobno se 2024., u odnosu na 2019., smanjio broj ispitanika (za 6,2 %) koji su ocijenili da je navedena tvrdnja istinita. Samo u jednom slučaju, vezano uz tvrdnju da azilanti imaju pravo raditi u RH bez radne ili poslovne dozvole, bilježimo blago povećanje (od 2,6 %) onih kojih smatraju da je ta tvrdnja istinita, ali uz istodobno smanjenje broja onih koji smatraju da je neistinita (od 8,3 %) te povećanje broja onih koji ne znaju je li ta tvrdnja istinita ili neistinita (od 5,3 %). U slučaju preostalih istinitih tvrdnji vidljivo je da 2024. u pravilu opada broj onih (od 6,5 % do 14,2 %) koji ocjenjuju

da su te tvrdnje istinite, raste broj onih koji smatraju da su neistinite (od 1,1 % do 8,9 %) i raste broj onih koji ne znaju jesu li te tvrdnje istinite ili neistinite (od 5,1 % do 12,8 %). Ukupno gledano, rezultati sugeriraju da u 2024. godini znanje studenata prava o pravima koje azilanti po zakonu imaju u RH opada u odnosu na 2019. Ovaj je rezultat pomalo razočaravajući jer ni 2019. znanje o pravima azilanata nije bilo na visokoj razini, što upućuje na trenutačno još nižu informiranost o pravima potencijalno rastuće skupine u Hrvatskoj.

Kako bi utvrdili “ukupno” znanje o pravima azilanata mjenjenih u anketnom upitniku, konstruirana je kompozitna varijabla na način da je za svaki točan odgovor (na 13 istinitih i jednu neistinitu tvrdnju) ispitaniku pridodan jedan bod. Dobivena je kompozitna varijabla s rasponom mogućih bodova od 0 do 14 (Grafikon 1).⁴²

Grafikon 1. Distribucija ukupnog znanja o pravima azilanata 2019. i 2024. godine

Kao što je vidljivo iz Grafikona 1., u 2024. ($M = 5,97$; $SD = 3,189$) došlo je do pada prosječnog ukupnog znanja studenata o pravima azilanata u odnosu na 2019. godinu ($M = 6,98$; $SD = 3,035$). Rezultat t-testa ($t = 5,575$; $df = 1164$; $p < 0,001$) pokazao je da je ta razlika statistički značajna. Vidljivo je da je u 2024. u odnosu na 2019. godinu u pravilu rastao udio ispitanika koji su imali

⁴² Za potrebe daljnjih analiza kompozitnu varijablu ukupnog znanja o pravima azilanata rekodirali smo tako da razlikuje tri kategorije znanja: slabo, osrednje i dobro. U kategoriju slabog znanja uvršteni su svi ispitanici koji su imali 0 do 4 točna odgovora, u kategoriju osrednjeg znanja oni koji su imali 5 do 9 točnih odgovora, a u kategoriju dobrog znanja oni koji su imali 10 i više točnih odgovora.

između nula i četiri točna odgovora te da se smanjio udio ispitanika koji su imali devet i više točnih odgovora. Kako bi se utvrdile razlike u ukupnom znanju o pravima azilanata između ispitanika s obzirom na njihove sociodemografske karakteristike, provedeno je nekoliko t-testova i analiza varijance (ANOVA). Kao sociodemografske varijable analizirani su spol, veličina mjesta prebivališta, grad i godina studija, razina obrazovanja roditelja i procjena imovinskog stanja obitelji. Rezultati analiza pokazali su da ni u 2019. ni u 2024. godini nije bilo statistički značajnih razlika u ukupnom znanju o pravima azilanata s obzirom na spol, razinu obrazovanja roditelja i procjenu imovinskog stanja obitelji ispitanika. Kad je riječ o veličini mjesta prebivališta ispitanika, ANOVA je utvrdila statistički značajnu razliku u 2019. ($F = 2,728$; $p = 0,043$), ali ne i u 2024. godini ($F = 0,355$; $p = 0,786$). U 2019. pokazalo se da su ispitanici s prebivalištem u Zagrebu ($M = 7,46$) imali nešto veće prosječno znanje od ispitanika s prebivalištem u mjestima s 10 000 do 35 000 stanovnika ($M = 6,56$). Sličan rezultat nalazimo i s obzirom na mjesto studija. Ipak, iako je 2019. utvrđena statistički značajna razlika između skupina ($F = 2,667$; $p = 0,047$) *post hoc* testovi nisu našli značajnu razliku među studentima s četiri pravna fakulteta. Jedina statistički značajna razlika u znanju studenata, koju nalazimo i 2019. i u 2024. godine, u vezi je s godinom studija. Studenti 1. godine (2019. $M = 6,38$; 2024. $M = 5,71$) su u obje točke mjerenja imali lošije ukupno znanje o pravima azilanata od onih 4. godine (2019. $M = 7,60$; 2024. $M = 6,43$). Uz navedeno, uzimajući u obzir razlike u distribuciji po godinama u obje točke mjerenja, provjerom statistički značajnih razlika između studenata 1. godine u dvije točke mjerenja te studenata 4. godine u dvije točke mjerenja utvrdio se statistički značajan pad prosječnog znanja unutar pojedine godine studija. Drugim riječima, studenti 1. godine iz 2019. u prosjeku su postizali bolji rezultat od studenata 1. godine iz 2024., dok su studenti 4. godine iz 2019. postizali statistički značajno bolji rezultat od studenata 4. godine u 2024.⁴³ Iako ovi rezultati upućuju na to da protek studija prava utječe na znanja studenata o pravima azilanta u RH, razlike u razini tog znanja u 2019. i 2024. godini otvaraju pitanje je li porast znanja koji bilježimo na višim godinama posljedica samo sustavne obrade ove problematike u okviru studijskih programa ili i zainteresiranosti pojedinih nastavnika i samih studenata za tu temu u nekom trenutku ili nekog trećeg čimbenika koji u ovom trenutku nismo utvrdili. Naime, širi društveni procesi mogu utjecati na znanje i zainteresiranost za pojedinu temu, stoga znanje ne treba nužno promatrati samo kao

⁴³ Rezultati t-testa za razlike u postignućima studenata prve godine 2019. i 2024.: $t = 2,800$; $df = 662,968$; $p = 0,005$. Rezultati t-testa za razlike u postignućima studenata četvrte godine 2019. i 2024.: $t = 4,216$; $df = 499$; $p = 0,000$.

objektivnu kategoriju. Društvena okolina i procesi mogu utjecati na znanje⁴⁴ na način da potiču veću ili manju zainteresiranost studenata za pojedinu temu, stoga se može poći od pretpostavke da je znanje društveno proizvedeno te na studente subjektivni učinak mogu imati društvene strukture i procesi koji se tijekom vremena mogu mijenjati – i mijenjaju se.

5.3. Važnost ostvarivanja prava azilanta u Hrvatskoj i vlastiti profesionalni angažman vezan uz teme azila

Uz procjenu točnosti gore analiziranih tvrdnji studenti su zamoljeni da ocijene koliko je prema njihovu mišljenju važno da u hrvatskome društvu ova različita prava azilanata budu ostvarena. Svoje stavove o tome mogli su izraziti ocjenjujući važnost ostvarenja istih 14 tvrdnji kojima su propitivana i znanja o pravima azilanata. Kao što je vidljivo iz vrijednosti aritmetičkih sredina prikazanih u Tablici 3., ispitanici u relativnom smislu ocjenjuju da je najvažnije da MUP azilantu pruži opće informacije o pravima i obvezama koje stječe odobrenjem azila, da država azilantu omogući učenje hrvatskog jezika, povijesti i kulture, kako bi se mogao integrirati u hrvatsko društvo, ali i da azilanti budu obvezni pohađati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture. Važnim smatraju i to da država azilantima treba omogućiti pravo na spajanje i jedinstvo obitelji, da azilanti imaju pravo na slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece, na priznavanje svojih inozemnih obrazovnih kvalifikacija i da im država omogući ostvarenje prava na zdravstveno osiguranje. U relativnom smislu nešto manje važnim, ali i dalje važnim, ispitanici u prosjeku smatraju da je nužno da država azilantima omogući socijalnu skrb. Studenti u nešto manjoj mjeri smatraju važnim da azilanti trebaju imati pravo na besplatnu pravnu pomoć i da članovi obitelji azilanta, koji zakonito boravi u RH, ostvaruju ista prava kao i azilant. Nadalje, studenti su u prosjeku ambivalentni prema tome koliko je važno (ili nevažno) da država bude dužna azilantima platiti troškove učenja hrvatskog jezika i osigurati im besplatan smještaj u prve dvije godine nakon odobrenja statusa azilanta, te da imaju pravo raditi u RH bez radne ili poslovne dozvole. Konačno, studenti ocjenjuju da nije važno da država azilantima omogući uključivanje u politički život Hrvatske.

⁴⁴ Berger, P. L.; Luckmann, T., *Socijalna konstrukcija zbilje: rasprava o sociologiji znanja*, Naprijed, Zagreb, 1992.

Tablica 3. Distribucije stavova o važnosti prava azilantata i razlike između 2019. i 2024. (t-test)

	Godina	1	2	3	4	5	N	M	SD	t-test
Azilanti imaju pravo raditi u RH bez radne ili poslovne dozvole.	2019.	23,8%	12,2%	24,3%	10,3%	27,2%	657	3,05	1,523	t=-2,228 df= 1178,29 p=0,026
	2024.	26,4%	8,0%	15,3%	10,7%	37,5%	577	3,25	1,657	
Država je dužna azilantima platiti troškove učenja hrvatskog jezika.	2019.	16,7%	11,3%	30,5%	19,2%	20,7%	661	3,16	1,344	t=-1,112 p=0,226
	2024.	16,9%	11,7%	26,3%	17,3%	26,4%	582	3,25	1,412	
Država je dužna azilantima osigurati smještaj u prve dvije godine po odobrenju statusa.	2019.	11,3%	12,2%	33,2%	22,0%	18,6%	654	3,25	1,233	t= 3,496 df=1228 p<0,000
	2024.	17,5%	14,7%	31,0%	19,3%	15,1%	576	3,00	1,298	
Država je dužna azilantima omogućiti ostvarenje prava na zdravstveno osiguranje.	2019.	6,1%	8,2%	21,9%	27,7%	34,1%	658	3,77	1,190	t=0,034 p=0,973
	2024.	7,6%	7,8%	21,5%	23,7%	37,3%	578	3,77	1,252	
Azilanti imaju pravo na slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece.	2019.	4,5%	5,1%	18,6%	21,6%	48,8%	662	4,07	1,138	t=2,459 df= 1183,08 p=0,014
	2024.	7,1%	7,1%	18,5%	21,7%	44,2%	582	3,90	1,252	
Država je dužna azilantima omogućiti socijalnu skrb.	2019.	7,9%	9,2%	28,6%	23,8%	28,3%	657	3,57	1,224	t=0,767 p= 0,443
	2024.	11,4%	8,8%	24,1%	26,6%	27,6%	581	3,51	1,298	
Država je dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život zemlje.	2019.	25,4%	20,1%	31,1%	11,3%	9,5%	655	2,58	1,259	t=3,563 df=1231 p<0,000
	2024.	35,1%	20,0%	26,3%	9,0%	7,6%	578	2,33	1,261	
Država je dužna azilantima omogućiti pravo na spajanje i jedinstvo obitelji.	2019.	4,6%	4,2%	18,3%	25,0%	46,6%	663	4,06	1,116	t=5,541 df=1154,15 p<0,000
	2024.	10,0%	6,3%	21,7%	26,9%	33,1%	578	3,68	1,279	
Država je dužna azilantu omogućiti učenje hrvatskog jezika, povijesti i kulture, radi uključivanja u hrvatsko društvo.	2019.	5,1%	6,3%	17,1%	25,6%	43,8%	657	3,99	1,160	t=-0,792 p=0,428
	2024.	5,6%	6,8%	16,6%	18,5%	51,2%	582	4,04	1,214	

	Godina	1	2	3	4	5	N	M	SD	t-test
Azilanti imaju pravo na priznavanje svojih inozemnih obrazovnih kvalifikacija.	2019.	4,9%	5,1%	22,0%	27,1%	38,2%	654	3,91	1,129	t=3,920 df= 1179,70 p<0,000
	2024.	7,5%	8,1%	26,4%	24,9%	30,7%	576	3,65	1,218	
Član obitelji azilanta, koji zakonito boravi u RH ostvaruje ista prava kao i azilant.	2019.	8,6%	9,8%	33,8%	22,3%	21,9%	648	3,40	1,199	t=2,629 df=1224 p=0,009
	2024.	11,9%	11,4%	37,1%	18,5%	19,2%	578	3,22	1,235	
Azilanti imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.	2019.	10,0%	9,2%	29,2%	22,2%	26,9%	655	3,48	1,268	t=1,564 p=0,118
	2024.	13,9%	10,3%	26,9%	19,8%	26,9%	578	3,36	1,359	
Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) je dužno azilantu pružiti opće informacije o pravima i obvezama koje stječe odobrenjem azila.	2019.	2,1%	2,4%	13,2%	19,5%	61,2%	661	4,38	0,951	t=1,707 p=0,088
	2024.	4,1%	3,4%	13,1%	18,6%	59,2%	580	4,28	1,082	
Azilanti su obvezni pohađati upisani tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture.	2019.	6,0%	7,0%	25,0%	21,9%	38,2%	659	3,81	1,201	t=-4,423 df=1239 p<0,000
	2024.	5,1%	5,1%	16,3%	19,8%	52,4%	582	4,11	1,165	

1 = Uopće nije važno; 5 = Izuzetno je važno

Rezultati t-testova, prikazani u Tablici 3., pokazuju da u slučaju osam tvrdnji postoje statistički značajne razlike u prosječnim odgovorima studenata u 2024. u odnosu na 2019. godinu. Dvije varijable u kojima bilježimo statistički znatan rast prosječnog odgovora ispitanika odnose se na ocjenu važnosti toga da azilanti budu obvezni pohađati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture te na ocjenu važnosti prava azilanata da rade u RH bez da imaju radnu ili poslovnu dozvolu. Promatrajući vrijednosti aritmetičkih sredina, vidljivo je da je 2024. studentima prava još nešto više važno nego 2019., da se azilanti integriraju u hrvatsko društvo. Istodobno, iako statistički značajna razlika postoji i u vezi s pravom azilanata na rad, vrijednosti aritmetičkih sredina upućuju na to da su u 2024. studenti u prosjeku samo nešto manje ambivalentni spram važnosti priznavanja i ostvarenja tog prava nego u 2019. godini. U slučaju preostalih šest varijabli u kojima bilježimo statistički značajne razlike vidljivo je smanjivanje vrijednosti prosječnih odgovora ispitanika. Rezultati pokazuju da 2024. ispitanici u prosjeku nešto manje važnim nego 2019. ocjenjuju važnost da azilanti imaju pravo na slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece i pravo na priznavanje svojih inozemnih kvalifikacija te da im država bude dužna omogućiti pravo na spajanje i jedinstvo obitelji. Ipak, korektnosti radi, treba istaknuti da u prosjeku ispitanici i u 2024. smatraju da je važno da azilanti ostvare prethodno spomenuta prava u našem društvu. Kad je riječ o stavu o važnosti da država azilantima osigura smještaj u prve dvije godine od odobrenja statusa azilanta te da članovi obitelji azilanta ostvaruju ista prava u RH kao i azilant, u 2024. godini također bilježimo statistički značajno smanjenje prosječnih odgovora ispitanika. Ipak, ako se pogledaju vrijednosti aritmetičkih sredina, vidljivo je da su 2024. ispitanici u prosjeku postali više ambivalentni u kontekstu ocjene važnosti ostvarenja spomenutih prava nego što su bili u 2019. Konačno, vidljivo je da u prosjeku 2024. studenti prava ocjenjuju manje važnom ideju da država treba biti dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život zemlje nego što je to slučaj 2019. godine.

Za potrebe daljnjih analiza, na osnovi prezentiranih pojedinačnih varijabli kojima se mjerila važnost ostvarivanja pojedinog prava azilanata u RH, kreirane su kompozitne varijable koje predstavljaju latentne dimenzije ovih stavova. Kako bi se utvrdila latentna struktura, primijenjena je eksploratorna faktorska analiza koja je konzistentno pokazala postojanje tri razmjerno nezavisne dimenzije sastavljene od istih čestica u obje točke mjerenja.⁴⁵ Prva dimenzija okuplja najviše, osam, tvrdnji usmjerenih na procjenu važnosti spajanja obitelji i prava članova obitelji, pristup zdravstvenim uslugama i socijalnoj skrbi, obrazovanju te slobodi vjeroispovijesti. U ovoj se dimenziji u najvećoj mjeri kombiniraju prava povezana

⁴⁵ Rezultati provedene faktorske analize nalaze se u prilogu ovoga rada.

s društveno-ekonomskom te kulturno-religijskom dimenzijom integracije⁴⁶ te smo je nazvali *važnost društveno-kulturne integracije azilanata*.⁴⁷ Ova je dimenzija zadovoljavajuće pouzdanosti u oba ciklusa (Cronbachov $\alpha_{2019} = ,853$; Cronbachov $\alpha_{2024} = ,858$). Druga dimenzija okuplja tri tvrdnje usmjerene na obveze i mogućnosti ostvarivanja prava pristupa učenju hrvatskog jezika te ulogu države (MUP-a) u pružanju informacija o pravima i obvezama koji se stječu odobrenjem statusa azila. Ova je dimenzija nazvana *važnost učenja hrvatskog jezika* te je također zadovoljavajuće pouzdanosti u obje točke mjerenja (Cronbachov $\alpha_{2019} = ,701$; Cronbachov $\alpha_{2024} = ,745$). Treća dimenzija također okuplja tri tvrdnje vezane uz regulaciju radnog statusa azilanata, naknadnu troškova tečaja hrvatskog jezika te osiguranje (besplatnog) smještaja u prve dvije godine odobrenog statusa te smo je nazvali *važnost ekonomske integracije azilanata*. Ova je dimenzija nešto niže, no još uvijek prihvatljive unutarnje pouzdanosti (Cronbachov $\alpha_{2019} = ,557$; Cronbachov $\alpha_{2024} = ,569$). Na osnovi dobivenih latentnih dimenzija kreirane kompozitne varijable⁴⁸ korištene su u daljnjim analizama.

Rezultati prikazani u Tablici 4. pokazuju da je u prosjeku, u obje točke mjerenja, studentima prava najvažnije da se azilantima omogući učenja hrvatskog jezika. Dok velika većina ispitanika (2019. 73,8 % i 2024. 77,8 %) ocjenjuje da je navedeno vrlo važno ili iznimno važno (kategorije 4 i 5), tek manji broj ispitanika (2019. 5 % i 2024. 7,3 %) smatra da je to malo važno ili da uopće nije važno (kategorije 1 i 2). U relativnom smislu, u prosjeku nešto manje važnim, ali ipak važnim ispitanici ocjenjuju pitanje društveno-kulturne integracije azilanata. Dok svaki drugi ispitanik (2019. 57,5 % i 2024. 50,7 %) smatra da je to pitanje važno, svaki deseti (2019. 8,2 % i 2024. 12 %) smatra da je to nevažno. Konačno, pokazalo se da pitanje ekonomske integracije azilanata studenti prava u prosjeku ocjenjuju ni važnim ni nevažnim ($M_{2019} = 3,14$; $M_{2024} = 3,17$). Iako gotovo četiri od deset ispitanika ocjenjuju da je to pitanje važno (2019. 37,4 % i 2024. 39,9 %), svaki četvrti ispitanik smatra da je ono nevažno (2019. 25 % i 2024. 25,4 %), a gotovo svaki treći (2019. 33,6 % i 2024. 31 %) da nije ni važno ni nevažno. Treba istaknuti i to da jedino spram pitanja važnosti društveno-kulturne integracije azilanata nalazimo statistički značajnu razliku između prve i druge točke mjerenja. Godine 2024. bilježimo smanjenje prosječne procjene važnosti spomenute problematike u odnosu na 2019. godinu.

⁴⁶ Usp. Penninx, *op. cit.* u bilj. 18.

⁴⁷ Ova dimenzija uključuje i pravo azilanata na političku participaciju koja se prema teorijskom okviru R. Penninxa ubraja u pravno-političku dimenziju integracije, no u oba je ciklusa zasićenje ove tvrdnje na faktoru najslabije.

⁴⁸ Kompozitne varijable kreirane su zbrajanjem rezultata na svim česticama koje naj-snažnije saturiraju pojedine faktore te dijeljenjem tog rezultata s ukupnim brojem tih varijabli. Radi preglednosti su dobiveni rezultati zaokruženi na cijele brojeve.

Tablica 4. Stavovi o važnosti prava azilanata relevantnih za njihovu integraciju u hrvatsko društvo (kompozitne varijable)

	Godina	1	2	3	4	5	N	M	SD	t-test
Stavovi o važnosti društveno-kulturne integracije azilanata	2019.	2,1%	6,1%	27,1%	43,2%	14,3%	623	3,66	0,894	t= 3,153 p=0,002
	2024.	3,9%	8,1%	30,7%	39,5%	11,2%	551	3,49	0,957	
Stavovi o važnosti omogućavanja azilantima učenja hrvatskog jezika	2019.	1,6%	3,4%	17,6%	37,9%	35,9%	648	4,07	0,919	t= -1,666 p=0,096
	2024.	2,4%	4,9%	12,7%	32,5%	45,3%	577	4,16	0,994	
Stavovi o važnost ekonomske integracije azilanata	2019.	6,5%	18,5%	33,6%	29,5%	7,9%	645	3,14	1,040	t= -0,457 p=0,648
	2024.	8,1%	17,3%	31,0%	29,7%	10,2%	568	3,17	1,105	
1 = Uopće nije važno; 5 = Izuzetno je važno										

Nakon analize stavova u nastavku su prikazani rezultati na varijablama koje su mjerile potencijalno buduće ili stvarno prošlo ponašanje studenata prava prema izbjeglicama i tražiteljima azila. Distribucije rezultata prikazane u Tablici 5. pokazuju da ima nešto više studenata koji tvrde da nakon završetka studija ne bi željeli (kategorije 1 i 2, 2019. 34,1 %; 2024. 37,7 %) u okviru svoje struke pomagati izbjeglicama i tražiteljima azila, od onih koji tvrde da bi to željeli raditi (kategorije 4 i 5, 2019. 26,6 %; 2024. 24 %). Pokazalo se i to da je u obje točke mjerenja bilo najviše onih ispitanika koji nisu mogli procijeniti žele li u budućnosti pomagati izbjeglicama i tražiteljima azila. Sličnu situaciju nalazimo i po pitanju prijašnjeg uključivanja studenata u humanitarne akcije pomoći izbjeglicama. Ponovno se pokazalo da ima više studenata koji iskazuju da se nisu uključivali u takve humanitarne akcije (kategorije 1 i 2, 2019. 46,7 %; 2024. 42,7 %) nego onih koji tvrde da su to učinili (kategorije 4 i 5, 2019. 27,2 %; 2024. 31,5 %). Provedeni t-testovi nisu utvrdili statistički značajne razlike na ovim varijablama između 2019. i 2024. godine.

Tablica 5. Spremnost pomaganja izbjeglicama i tražiteljima azila

	Godina	1	2	3	4	5	N	M	SD	t-test
Po završetku fakulteta želio/željela bih u okviru svoje struke pomagati izbjeglicama i tražiteljima azila.	2019.	18,5%	15,6%	38,8%	19,5%	7,1%	669	2,81	1,161	t= 1,215 p=0,224
	2024.	18,5%	19,2%	38,0%	18,6%	5,4%	588	2,73	1,127	
Kad god sam mogao/mogla, uključio/la sam se u humanitarne akcije s ciljem pomoći izbjeglicama.	2019.	21,6%	25,1%	25,6%	19,6%	7,6%	669	2,66	1,229	t= -1,468 p=0,142
	2024.	21,0%	21,7%	25,4%	22,5%	9,0%	588	2,77	1,263	
1= Uopće se ne odnosi na mene; 5= U potpunosti se odnosi na mene										

Naposljetku smo analizirali razlikuju li se stavovi i ponašanje studenata prava s obzirom na razinu znanja koju imaju o pravima azilanta u RH.

Tablica 6. Stavovi i ponašanje spram azilanata i ukupno znanje o pravima azilanata (ANOVA)

	Ukupno znanje o pravima azilanata				
	Godina 2019.	N	M	SD	F (p) post hoc
Stavovi o važnosti društveno-kulturne integracije azilanata	1. Slabo	110	2,75	0,952	16,476 (0,000) 3≠1 i 2 2≠1
	2. Osrednje	364	3,14	1,003	
	3. Dobro	136	3,49	1,054	
Stavovi o važnosti omogućavanja azilantima učenja hrvatskog jezika	1 - Slabo	112	3,72	1,024	12,367 (0,000) 1≠2 i 3
	2 - Osrednje	363	4,11	0,860	
	3 - Dobro	136	4,28	0,892	
Stavovi o važnosti ekonomske integracije azilanata	1 - Slabo	110	2,75	0,952	16,476 (0,000) 3≠1 i 2 2≠1
	2 - Osrednje	364	3,14	1,003	
	3 - Dobro	136	3,49	1,054	
Po završetku fakulteta želio/željela bih u okviru svoje struke pomagati izbjeglicama i tražiteljima azila.	1 - Slabo	113	2,85	1,159	0,521 (0,594)
	2 - Osrednje	371	2,80	1,149	
	3 - Dobro	138	2,91	1,264	
Kad god sam mogao/mogla, uključio/la sam se u humanitarne akcije s ciljem pomoći izbjeglicama.	1 - Slabo	113	2,56	1,141	4,702 (0,009) 1 i 2 ≠ 3
	2 - Osrednje	371	2,60	1,235	
	3 - Dobro	138	2,96	1,312	

	Ukupno znanje o pravima azilanata				
	Godina 2024.	N	M	SD	F (p) post hoc
Stavovi o važnosti društveno-kulturne integracije azilanata	1 - Slabo	158	3,27	1,007	8,239 (0,000) 1 ≠ 2 i 3
	2 - Osrednje	300	3,56	0,914	
	3 - Dobro	68	3,78	0,928	
Stavovi o važnosti omogućavanja azilantima učenja hrvatskog jezika	1 - Slabo	159	3,96	1,113	8,760 (0,000) 3 ≠ 1 i 2 2 ≠ 1
	2 - Osrednje	307	4,21	0,892	
	3 - Dobro	69	4,54	0,979	
Stavovi o važnosti ekonomske integracije azilanata	1 - Slabo	155	3,01	1,125	7,818 (0,000) 3 ≠ 1 i 2
	2 - Osrednje	307	3,15	1,101	
	3 - Dobro	68	3,63	1,006	
Po završetku fakulteta želio/željela bih u okviru svoje struke pomagati izbjeglicama i tražiteljima azila.	1 - Slabo	159	2,70	1,173	1,071 (0,343)
	2 - Osrednje	312	2,73	1,139	
	3 - Dobro	70	2,93	1,040	
Kad god sam mogao/mogla, uključio/la sam se u humanitarne akcije s ciljem pomoći izbjeglicama.	1 - Slabo	159	2,63	1,286	2,192 (0,113)
	2 - Osrednje	312	2,79	1,249	
	3 - Dobro	70	3,00	1,285	

Pokazalo se (Tablica 6) da razina znanja o zakonom definiranim pravima azilanata čini razliku u stavovima studenata o važnosti da ta prava budu ostvarena u hrvatskome društvu. Te su razlike statistički značajne na sve tri kompozitne varijable koje reprezentiraju stavove studenata, i to u obje točke vremena. Kad je riječ o stavovima o važnosti društveno-kulturne integracije azilanata, 2019. studenti s dobrim znanjem o pravima azilanata imaju pozitivnije stavove o važnosti ostvarivanja tih prava u RH od onih koji imaju osrednje i slabo znanje o tim pravima. Također, oni koji imaju slabije znanje imaju i negativnije stavove po tom pitanju od studenata s osrednjim znanjem. U 2024. studenti s dobrim i osrednjim znanjem imaju pozitivnije stavove o važnosti društveno-kulturne integracije azilanata od studenata sa slabim znanjem o tim pravima. U obje točke mjerenja studenti s dobrim i osrednjim znanjem o pravima azilanata imaju pozitivnije stavove o važnosti omogućavanja učenja hrvatskog jezika azilantima od studenata sa slabim znanjem. U 2024. pokazalo se i to da studenti s dobrim znanjem imaju pozitivnije stavove o tom pitanju i od studenata s osrednjim znanjem. I po pitanju stavova o važnosti ekonomske integracije azilanata u obje točke mjerenja studenti s dobrim znanjem u relativnom smislu imaju pozitivnije stavove od studenata s osrednjim i slabim znanjem o pravima azilanata. U 2019. studenti sa slabijim znanjem imaju negativnije stavove o važnosti ekonomske integracije azilanata od studenata s osrednjim znanjem. Ukupno gledano, pokazalo se da razina znanja koju studenti imaju o pravima azilanata čini razliku u njihovim stavovima o važnosti da ta prava budu ostvarena u RH. Što je razina

znanja viša, to studenti prava imaju u relativnom smislu pozitivnije stavove o spomenutoj problematici, odnosno pridaju veću važnost ostvarenju ovih prava od onih s nižim razinama tog znanja. Pokazalo se da isto vrijedi i u obrnutom smjeru. S druge strane, kad je riječ o ponašanju studenata, analize nisu utvrdile tako konzistentnu i jasnu vezu. Jedino su se 2019. godine studenti sa slabim i osrednjim znanjem o pravima azilanata u prosjeku rjeđe uključivali u humanitarne akcije pomoći izbjeglicama i azilantima od onih s boljim znanjem.

6. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da se tema azila formalno obrađuje na pravnim fakultetima u Hrvatskoj u okviru pojedinih obveznih i izbornih predmeta. No, zaključak o sustavnosti pristupa temi azila u kurikulumima pravnih fakulteta može biti samo indikativan, budući da stvarna zastupljenost i kvaliteta obrade ovih tema može znatno varirati ovisno o nastavnom osoblju te pristupu temi i njezinoj obradi. Ipak, provedena analiza upućuje na to da postoji prostor za kurikularna unaprjeđenja kako bi se osigurala sustavnija edukacija budućih pravnikâ u području azila i zaštite ranjivih skupina. Dodatno, u kontekstu medijskih prikaza⁴⁹ i društveno "negativnije" klime prema drugima i drukčijima⁵⁰, čini se da je u okviru studija prava potrebno uključivanje više tema povezanih s azilom, budući da izgleda da studenti prava na osobnoj razini za to gube interes, a što pokazuju i dobiveni rezultati anketnog istraživanja. Naime, rezultati istraživanja upućuju na ograničenu razinu znanja studenata prava o temi azila, pri čemu se uočava negativan trend u znanju o pravima azilanata u RH između 2019. i 2024. godine, kako među anketiranim studentima prvih godina tako i četvrtih, što omogućuje komparaciju na razini ukupnog uzorka iz pojedine godine. Iako nisu zabilježene znatne razlike u razini znanja među studentima različitih pravnih fakulteta u Hrvatskoj, u oba je ciklusa anketnog istraživanja utvrđeno da studenti 4. godine iskazuju u prosjeku bolje znanje od studenata 1. godine. Ovakav rezultat može upućivati na to da su studenti 4. godine tijekom studija bili do određene mjere više upoznati s tematikom azila, a na što upućuju i rezultati analize sadržaja obveznih i izbornih kolegija. Ipak, ovaj je učinak rela-

⁴⁹ Popović, H.; Kardov, K.; Župarić-Iljić, D., *Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima*, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2022.

⁵⁰ Župarić-Iljić, D.; Lalić, S., *Stavovi prema strancima i manjinama u hrvatskom društvu u 2024. godini: prijatna, susret, suživot?* Centar za mirovne studije, Zagreb, 2024.; Čačić-Kumpes, J.; Kumpes, J.; Klempić Bogadi, S.; Podgorelec, S., *Europska »migracijska kriza« i stavovi prema imigrantima i imigraciji u Hrvatskoj*, Migracijske i etničke teme, vol. 40, br. 2, 2024. str. 217 – 252.

tivno slab budući da u prosjeku studenti 2024. ostvaruju tek šest od mogućih 14 bodova ljestvice procjene znanja o pravima azilanata. Uz navedeno, također valja u obzir uzeti i druge moguće učinke na stečeno znanje koji se odražavaju kroz interes studenata za pojedinu temu, kao i na utjecaje širih društvenih procesa i prezentacija analizirane teme koji povratno mogu utjecati na interes. Naime, ako stečeno znanje ne uzimamo samo kao objektivnu kategoriju, već ga razumijemo kao društveno iskonstruirano na temelju raznih čimbenika, onda možemo zaključiti da je interes za teme azila oslabio tokom godina te utjecao na lošije ishode kod studenata. Društvene i medijske prezentacije teme azila, iako su s početkom ruske invazije na Ukrajinu početkom 2022. bile u jačem fokusu, u drugoj točki mjerenja prepuštaju središte medijske pozornosti (u kontekstu migracija) stranim radnicima u Hrvatskoj. Također, važno je imati na umu da je ovo prvo istraživanje usmjereno ispitivanju znanja studenata prava o pravima azilanata u RH, stoga ne postoji mogućnost usporedbe ili validacije kroz druga slična istraživanja.

Relativno slaba informiranost o temi azila tijekom studija i izostanak interesa studenata za teme vezane uz azil može se povezati i s izazovima definiranja pojmova koji se rabe u ovom istraživačkom području, a koji nerijetko zbunjuju i studente prava, pri čemu oni ne uspijevaju odrediti razlike između, primjerice, tražitelja međunarodne zaštite i azilanata⁵¹ ili drugih migranata, što je već dugo vremena nejasno i široj javnosti.⁵² Kirsten McConnachie upozorava na to da ponekad stručnjaci u području prava, pa tako i studenti prava, iako njihova predanost i profesionalizam nisu upitni, možda nisu u potpunosti spremni za rad na razini pravnog sustava zajednice – autorica ističe primjer centara za pružanje pravne pomoći izbjeglicama – budući da se njihova procjena uspješnog sustava oslanja gotovo isključivo na zakonodavni okvir unutar kojeg su poučavani.⁵³ Navedeno je moguće povezati i s prilično niskim interesom za vlastiti profesionalni angažman vezan uz pitanja azila, a ponajprije za želju za pomaganjem izbjeglicama i tražiteljima azila nakon završetka fakulteta. Ipak, donekle je umirujuća činjenica da se ostvarivanje različitih prava koja proizlaze iz statusa azila procjenjuju važnima, iako u segmentu društveno-kulturne integracije znatno manje u 2024. u usporedbi s 2019. Studentima prava u obje je točke mjerenja najvažnije da se azilantima omogući učenje hrvatskog jezika, što može upućivati na refleksiju javne retorike da se kroz učenje jezika zemlje primitka stvaraju uvjeti bolje integracije u svim ostalim domenama.

⁵¹ O’Nions, H., *Asylum – A Right Denied, A Critical Analysis of European Asylum Policy*, Ashgate, Farnham, Burlington, 2014.

⁵² Loescher, G., *The European Community and Refugees*, International Affairs, vol. 65, br. 4, 1989., str. 617 – 636.

⁵³ McConnachie, K., *Governing Refugees: Justice, Order and Legal Pluralism*, Routledge, Oxon, New York, 2014., str. 118.

Naposljetku, uzimajući u obzir ograničenja koja proizlaze iz primijenjenih metoda te realiziranog uzorka, važno je naglasiti da anketirani studenti koji iskazuju bolje znanje o problematici azila pridaju i veću važnost ostvarenju tih prava, no ne vide i vlastiti angažman u području, što izaziva određenu zabrinutost u osiguranju institucionalne potpore i dugoročnog ulaganja u izgradnju inkluzivnih zajednica koje bi azilantima trebale jamčiti uspješniju integraciju i pravo na dostojanstven život. Stoga dodatne čimbenike koji pridonose motivaciji i vlastitu angažmanu u analiziranoj temi kao i druge moguće učinke na znanje i informiranost o pravima azilanata tek treba dodatno istražiti u nekim budućim istraživanjima, poželjno i na pripadnicima pravne profesije.

Navedenomu ne ide u prilog ni činjenica da u trenutku pisanja ovog rada Hrvatska još uvijek nema sveobuhvatnu nacionalnu migracijsku strategiju⁵⁴, iako je donošenje nacionalnog plana migracijske politike planirano početkom 2026. godine. Ovaj će strateški dokument, prema najavama⁵⁵, sadržavati mjere za integraciju doseljenika, uključujući i osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita, te će biti usklađen sa Strategijom demografske revitalizacije RH do 2033. godine.⁵⁶ Strategija izričito navodi potrebu za sustavnijim pristupom migracijama i integraciji, upozoravajući da su dosadašnji odgovori bili fragmentirani i *ad hoc*. Posebna se pozornost usmjerava na činjenicu da RH tretira većinu migranata kao privremenu radnu snagu, dok iskustva drugih europskih zemalja upućuju na to da migracija često prerasta u trajno naseljavanje. Upravo iz tog razloga, izgradnja održivih i inkluzivnih integracijskih politika, osobito za azilante, postaje sve značajniji izazov koji će se morati početi sustavnije adresirati i u studijskim programima budućih stručnjaka koji će se vjerojatno s ovom tematikom susretati u svom profesionalnom okruženju.

⁵⁴ Zadnji strateški dokument – Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. godine do 2019. godine – istekao je je 2019. i novi nije donesen. Akcijski plan odnosio se na sljedeća područja integracije: socijalna skrb i zdravstvena zaštita; smještaj i stanovanje; učenje jezika i obrazovanje; zapošljavanje; međunarodna suradnja; međuresorna suradnja; podizanje svijesti o problematici osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita.

⁵⁵ Stiže migracijska strategija: 'Nama je trebalo da nam se iseli stotine tisuća ljudi da bi se počelo...'; www.vecernji.hr/vijesti/hoce-li-se-hrvatska-poput-njemacke-odluciti-za-politiku-karte-sansi-1840488, vidi i Godišnji plan rada Ministarstva demografije i useljništva za 2025. godinu, str. 24 <https://mdu.gov.hr/UserDocsImages//Ministarstvo%20demografije%20i%20useljeni%C5%A1tva/Dokumenti//Godi%C5%A1nji%20plan%20rada%20Ministastva%20demografije%20i%20useljeni%C5%A1tva%20za%202025.%20godinu.pdf>.

⁵⁶ Narodne novine, br. 36/24.

LITERATURA

- Berger, P. L.; Luckmann, T., *Socijalna konstrukcija zbilje: rasprava o sociologiji znanja*, Naprijed, Zagreb, 1992.
- Blagojević, A.; Horvat, G., *Student Attitudes Towards Migrants in the Pre-COVID-19 Period*, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), vol. 5, 2021., str. 878 – 902.
- Brubaker, R., *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Harvard University Press, Cambridge, 1992. <https://doi.org/10.4159/9780674028944>
- Castles, S. *How Nation-States respond to immigration and ethnic diversity*, Journal of Ethnic and Migration Studies, vol. 21, br. 3, 1995., str. 293 – 308. <https://doi.org/10.1080/1369183x.1995.9976493>
- Čačić-Kumpes, J.; Kumpes, J.; Klempić Bogadi, S.; Podgorelec, S., *Europska »migracijska kriza« i stavovi prema imigrantima i imigraciji u Hrvatskoj*, Migracijske i etničke teme, vol. 40, br. 2, 2024. str. 217 – 252. <https://doi.org/10.11567/met.40.2.4>
- Esser, H., *Does the “New” Immigration Require a “New” Theory of Intergenerational Integration?*, International Migration Review, vol. 38, br. 3, 2004., str. 1126 – 1159. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00231.x>
- Geddes, A., *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, Sage, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2003. <https://doi.org/10.4135/9781446280492>
- Gregurović, M., *Integration Policies and Public Perceptions of Immigrants in Europe: ESS Meets MIPEx in the Aftermath of the European “Migration Crisis”*, Revija za sociologiju, vol. 51, br. 3, 2021., str. 347 – 380. <https://doi.org/10.5613/rzs.51.3.2>
- Gregurović, M.; Župarić-Iljić, D., *“At first it was not very pleasant ... Now it is different”: Experiences and Challenges of Refugee Integration in Croatia*, Razprave in Gradivo, Revija za narodnostna vprašanja, vol. 91, 2023., str. 157 – 177. https://doi.org/10.2478/tdjes-2023-0019_
- Gregurović, M.; Kutli, S.; Gregurović, S., *Integracija na lokalnoj razini: iskustva “starih” i “novih” izbjeglica u Gradu Zagrebu*, Migracijske i etničke teme, vol. 40, br. 2, 2024., str. 367-401. <https://doi.org/10.11567/met.40.2.9>
- Heckmann, F., *Integration policies in Europe: national difference or convergence?*, Efms Paper No. 33., Europäisches Forum für Migrationsstudien, Bamberg, 1999.
- Heckmann, F., *Integration and integration policies*. IMISCOE Network Feasibility Study, European Forum for Migration Studies, www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final%20Paper.pdf, 2006. (13. studenoga 2024.).
- Hollifield, J., *Immigration and Integration in Western Europe: A Comparative Analysis*, u: Ucarer, E. M.; Puchala, D. J. (ur.). *Immigration into Western Societies*, Pinter, London, 1997., str. 29 – 69.

- IMIN, *Integracija migranata u Europskoj uniji s osvrtom na Hrvatsku: Strateška polazišta Instituta za migracije i narodnosti*, Zagreb, 2016., https://www.imin.hr/wp-content/uploads/2021/01/Strateska-polazista-o-integraciji_FIN.pdf (26. studenoga 2024.).
- Koren, L.; Lalić Novak, G., “*We are with You, Ukraine*” – analiza upravnih kapaciteta za implementaciju instituta privremene zaštite u Hrvatskoj, *Migracijske i etničke teme*, vol. 38, br. 1, 2022., str. 33 – 54. <https://doi.org/10.11567/met.38.1.2>
- Kovačević, V.; Malenica, K.; Jelaska, I., *Attitudes of Students of the University of Split towards Asylum Seekers as a Realistic and a Symbolic Threat in the Context of Risk Society*, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, vol. 18, br. 2, 2020., str. 245 – 257.
- Loescher, G., *The European Community and Refugees*, *International Affairs*, vol. 65, br. 4, 1989., str. 617 – 636. <https://doi.org/10.2307/2622576>
- McConnachie, K., *Governing Refugees: Justice, Order and Legal Pluralism*, Routledge, Oxford, New York, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203426777>
- O’Nions, H., *Asylum – A Right Denied, A Critical Analysis of European Asylum Policy*, Ashgate, Farnham, Burlington, 2014. <https://doi.org/10.4324/9781315568195>
- Penninx, R., *Integration of Migrants: Economic, Social, Cultural and Political Dimensions*. Background Paper for the UNECE Conference European Population Forum 2004: Population Challenges and Policy Responses, 12 January 2004.
- Penninx, R., *Integration Processes of Migrants: Research Findings and Policy Challenges*, *Migracijske i etničke teme*, vol. 23, br. 1-2, 2007., str. 7 – 32.
- Penninx, R.; Garcés-Mascareñas, B., *The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept*, u: B. Garcés-Mascareñas; R. Penninx (ur.). *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. Springer, Cham, 2016., str. 11 – 29. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21674-4_2_
- Popović, H.; Kardov, K.; Župarić-Iljić, D., *Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima*. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2022.
- Solano, G.; Huddleston, T., *Migrant Integration Policy Index 2020*. CIDOB, MPG, Barcelona, Brussels, 2020.
- Župarić-Iljić, D.; Gregurović, M., *Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj*, *Društvena istraživanja*, vol. 22, br. 1. 2013., str. 41 – 62. <https://doi.org/10.5559/di.22.1.03>
- Župarić-Iljić, D.; Lalić, S., *Stavovi prema strancima i manjinama u hrvatskom društvu u 2024. godini: prijtnja, susret, suživot?*, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2024.

PRILOG

Rezultati faktorske analize stavova o važnosti ostvarenja pojedinih prava azilantata

	2019.			2024.		
	I	2	3	I	2	3
Azilanti imaju pravo na slobodu vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece.	,781	,112		,741	,257	
Država je dužna azilantima omogućiti socijalnu skrb.	,736	,140	,232	,731	,190	
Država je dužna azilantima omogućiti pravo na spajanje i jedinstvo obitelji.	,706	,307		,705	,140	,250
Azilanti imaju pravo na priznavanje svojih inozemnih obrazovnih kvalifikacija.	,666	,329		,687		,198
Država je dužna azilantima omogućiti ostvarenje prava na zdravstveno osiguranje.	,665	,228	,289	,680	,252	,308
Član obitelji azilanta, koji zakonito boravi u RH ostvaruje ista prava kao i azilant.	,613	,111	,172	,642	,173	,191
Država je dužna azilantima osigurati smještaj u prve dvije godine po odobrenju statusa. ^a	,574		,500	,626	,283	,104
Azilanti imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.	,532	,161	,340	,476		,447
Država je dužna azilantima omogućiti uključivanje u politički život zemlje.	,522	,185	,432		,868	
Azilanti su obvezni pohađati upisani tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture.	,831		,262	,247	,763	,254

	2019.			2024.		
	1	2	3	1	2	3
Država je dužna azilantu omogućiti učenje hrvatskog jezika, povijesti i kulture, radi uključivanja u hrvatsko društvo.	,499	,596	,233	,527	,568	
Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) je dužno azilantu pružiti opće informacije o pravima i obvezama koje stječe odobrenjem azila.	,497	,590		,145	,343	,741
Azilanti imaju pravo raditi u RH bez radne ili poslovne dozvole.		,156	,677			,656
Država je dužna azilantima platiti troškove učenja hrvatskog jezika.	,343	,239	,655	,486		,617
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. 57,049% protumačene varijance. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = 0,917; Bartlett's Test of Sphericity = 3 184,978						
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. 57,920% protumačene varijance. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = 0,905; Bartlett's Test of Sphericity = 2728,415						
^a Zbog podjednakog zasićenja ove čestice na prvom i trećem faktoru, ona je uključena u treći faktor kako bi struktura kompozitnih varijabli bila ista u obje točke mjerenja.						

Summary

Marko Mrakovčić*
Goranka Lalić Novak**
Margareta Gregurović***

HOW MUCH DO LAW STUDENTS IN CROATIA KNOW ABOUT THE RIGHTS OF ASYLEES? COMPARISON OF RESULTS FROM 2019 AND 2024

Knowledge of the right to asylum, as guaranteed by legal regulations, represents a crucial link between the theoretical understanding of the legal system and its practical application in the protection of fundamental human rights. Given the significance of asylum/international protection in the Croatian context, this paper aims to examine the extent to which law students in Croatia are informed about these issues during their studies, the level of their knowledge concerning the rights arising from asylum status, and the importance they attribute to the realisation of such rights. The research is based on a qualitative analysis of the curricula of compulsory and elective courses at four Croatian law schools – Zagreb, Rijeka, Split, and Osijek – and on a survey conducted among law students at these institutions at two time points: 2019 and 2024. The findings indicate that the topic of asylum and the rights associated with it are not systematically addressed in the curricula and largely depend on course selection and individual instructors' and students' interests in asylum issues. Furthermore, law students' overall knowledge remains limited, with the 2024 results showing a decline in understanding of asylum seekers' rights compared to 2019. In both survey cycles, fourth-year students demonstrated, on average, a somewhat higher level of knowledge than first-year students. Students who exhibited greater knowledge about asylum issues also placed more importance on the realisation of related rights, although they did not express a strong interest in active professional engagement with this subject.

Key words: asylum; international protection; law students; knowledge about the right to asylum, Croatia

* Marko Mrakovčić, Ph. D., Associate Professor, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, 51 000 Rijeka; marko.mrakovcic@uniri.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4919-0277

** Goranka Lalić Novak, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg Republike Hrvatske 3, 10 000 Zagreb; goranka.lalic@pravo.unizg.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5984-9779

*** Margareta Gregurović, Ph. D., Senior Researcher Associate, Institute for Migration Research, Trg Stjepana Radića 3, 10 000 Zagreb; margareta.gregurovic@imin.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7659-0794

